

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA MISIUNII LUI EFTIMIE MURGU ÎN TRANSILVANIA

IOSIF JIVAN

În istoriografia noastră s-au cunoscut prea puțin acțiunile lui Eftimie Murgu, săvârșite în legătură cu misiunea primită de a duce lui Avram Iancu Legea naționalităților. Se știa că Murgu a plecat în Transilvania, dar din cauza înaintării armatei țariste, n-a ajuns în tabăra română¹. Silviu Dragomir a arătat într-o lucrare a sa, apărută în anul 1965, că Murgu n-a mai răzbit pînă în munți, ajungînd doar la Ilia².

Un document găsit recent în arhiva fostului District militar din Alba-Iulia, necunoscut pînă acum, aduce nu numai unele confirmări, ci și unele amănunte necunoscute privitoare la acțiunile lui Murgu în vederea îndeplinirii misiunii primite³.

În 1848, eliberat din închisoare la 8 aprilie, Murgu a stat la Pesta pînă în primele zile ale lunii iunie, timp în care a putut să-și dea seama de orientarea și proporțiile revoluției ungare.

În strădaniile sale de emancipare socială și bisericească a românilor din Banat, Murgu era stimulat și de viziunea unirii lor într-un stat românesc realizat în interiorul granițelor vechii Dacii⁴. Datorită concepției sale politico-militare și clarviziunii sale, a înțeles că acele scopuri se pot realiza numai prin revoluție și a preconizat astfel calea revoluționară.

Murgu, înțelegînd rolul contrarevoluționar pe plan european al Curtii imperiale din Viena în revoluția din 1848—1849, și-a dat seama, totodată, că eliberarea națională nu se va putea înfăptui atîta timp cît Imperiul habsburgic se menține în centrul Europei. Spre a înlătura pe habsburgi era nevoie de ali-

¹ *Din Istoria Transilvaniei*, Edit. Academiei, București, 1963, vol. II, p. 123.

² Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Edit. științifică, București, 1965, p. 265.

³ Arh. st. Deva, fond. Comitatul Hunedoara (Districtul militar Alba-Iulia), u. p., 15/1850.

⁴ Vezi I. D. Suciu, *Revoluția de la 1848—1849 în Banat*, Edit. Academiei, București, 1968.

anța celor două forțe revoluționare, românii și maghiarii⁵. Pentru aceste considerente, s-a alăturat revoluției ungare. Gîndul central al lui Murgu era ca lupta pentru libertate a poporului român să se încadreze în lupta popoarelor Europei pentru libertate în revoluția generală din 1848⁶.

În lumina acestor idei, Murgu îi scria și îi propunea lui Bălcescu, încă la 20 iulie 1848: „În toată întimplarea nu ar fi rău să pășiți la o oarecare legătură cu guvernul unguresc. Eu, fiind deputat la adunarea țării, voi face toate ca să fie alianță între aceste două țări”⁷.

În scopul alianței cu guvernul revoluționar maghiar, Bălcescu a plecat din Constantinopol, la 14 aprilie 1849, și a ajuns în orașul Debrețin, la 26 mai. Aici a luat contact cu guvernatorul Kossuth și ministrul de externe Batthany⁸. La 29 mai 1849, Batthany i-a cerut lui Bălcescu să intervină pe lângă români pentru pacificare. Acesta și-a început acțiunea adresîndu-se deputaților români din dieta de la Debrețin cerîndu-le să-i prezinte doleanțele românilor. A primit apoi din partea lor un proiect de lege, pe care l-a înmînat lui Batthany, în ziua de 2 iunie 1849⁹.

După plecarea lui Bălcescu, la propunerea ministrului președinte Szemere, la 28 iulie 1849, dieta a votat proiectul Legii naționalităților care asigura românilor și națiunilor slave din Ungaria oarecare autonomie națională¹⁰. Guvernatorul ungar era încredințat că proiectul va face acum impresie bună și lui Iancu¹¹. De aceea l-a rugat pe Eftimie Murgu să-i ducă textul legii în Munții Apuseni. Kossuth a invitat pe comisarul său să facă tot posibilul pentru ca deputatul bănățean să nu renunțe la misiunea ce i s-a acordat. „Fă ca Murgu să poată merge cu siguranță la Iancu, să-i dai ajutor pe un român cinstit, democrat și fidel care să aibă darul cuvîntului. Înzestreză-l cu bani și mă înștiințează pe urmă. În scurt, întrebuițează în așa chip clipa sfîntă, ca să poată fi cîștigat poporul român, și pentru ca să putem profita de îndată de armele sale împotriva dușmanului comun”¹².

Din adresa care s-a trimis comisarului Török din Arad, rezultă graba, urgența care s-a manifestat în problema plecării lui Murgu la Iancu¹³. Reținînd acest fapt, va trebui să urmărim data plecării și sosirii probabile a lui Murgu în Ardeal. Delegația dată lui Murgu a fost semnată de către guvernator în ziua de 29 iulie 1849. E probabil ca Murgu să fi plecat în aceeași zi sau a doua zi. Pe ruta Seghedin — Arad de 100—110 km, drumul era în mare parte mlăștinos. Cel de la Arad pînă la Ilia, 150—160 km, trecea de-a lungul Mure-

⁵ I. D. Suciu, *op. cit.*, p. 155.

⁶ V. Chereșteșiu, *Eftimie Murgu luptător revoluționar*, în „Studii”, București, 1956, nr. 1, p. 65.

⁷ G. Bogdan-Duică, *Eftimie Murgu*, București, 1937, p. 171.

⁸ N. Bălcescu, *Opere IV, Corespondență*, Edit. Academiei, București, 1964, scris. 75, p. 176.

⁹ *Ibidem*, p. 176.

¹⁰ *Din Istoria Transilvaniei*, vol. II, p. 122.

¹¹ Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Edit. științifică, București, 1965, p. 269.

¹² *Ibidem*, p. 269.

¹³ N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 528.

șului, peste dealuri. Dacă ținem seama că Murgu se va fi oprit și la Arad, socotim că a putut parcurge acel drum în 6—7 zile. Așa fiind, putea ajunge la Ilia în zilele de 5 sau 6 august 1849. Arătăm că și curierul militar a plecat tot la 29 iulie 1849 din Seghedin pe același drum, parcurgând pînă la un anumit punct între Sebeș și Miercurea Sibiului, unde l-a găsit pe generalul Bem în ziua de 6 august 1849, 340 km. Făcînd această comparație, credem că ipoteza noastră poate fi întemeiată.

Să revenim acum la documentul din 1850 menționat anterior. Din acest document rezultă că Tribunalul militar districtual cezaro-regesc din Pesta „a recercat” la 23 martie 1850, sub numărul 498, Districtul militar din Sibiu să audieze ca martor pe părintele protopop ortodox român din Ilia asupra învinuirilor ce s-au adus împotriva lui Murgu, cît acesta a stat în Ilia¹⁴. Întrucît comuna Ilia se afla în raza teritorială a Districtului militar Alba-Iulia, Comisia rogatorie a fost transpusă autorității competente, Districtului militar, Alba-Iulia¹⁵. La rîndul său, Districtul militar a transpus cazul spre competență rezolvare Tribunalului militar din Alba-Iulia¹⁶.

În documentul scris în limba germană se spune că:

Eftimie Murgu, fost deputat de Lugoj, a asistat la conventul rebel din Debrețin și după înalta rezoluție din 14 aprilie 1849, că în vremurile revoluției s-a bucurat de mare popularitate între românii din Banat. După recunoașterile sale, a primit la 28 iulie 1849, din partea ministrului maghiar Szemere, ca în calitate de comisar al guvernului, să se ducă în Transilvania, ca să mijlocească la Iancu, conducătorul românilor, încetarea ostilităților față de Ungaria. El a voit totuși să renunțe la această misiune. După recunoașterile învinuitului Eftimie Murgu, numitul a plecat în prima jumătate a lunii august 1849 în Transilvania numai de formă. Ajuns la Ilia, pe Mureș s-a dus la protopopul de acolo, și sub un nume necunoscut, a cules informațiuni privitoare la starea de spirit a românilor conduși de Iancu. Și că, a primit de la părintele protopop un bilețel (a cărui copie se anexează) de la Iancu, scris unui anumit Florescu, ca o dovadă că, drumul la Iancu este liber. El însă, intrucît a auzit că trupele austriece au ocupat Lugojul, s-a reîntors acolo, pe căi ocolite unde, la 22 august 1849 a fost arestat în podul unei case. Întrucît în timpul cît Murgu a fost în Ilia, a avut loc retragerea trupelor ungare conduse de generalul Bem din Comitatul Caraș spre Deva și Turcia, Murgu, în cursul drumului, așa cum se susține, s-a întîlnit cu totul întîmplător cu generalul Bem la Făget și Muncel. Drept pentru care există bănuiala că, Murgu a făcut călătoria în Transilvania în interesul rebelilor maghiari. Comisia rogatorie se încheie cu rugămintea ca să fie audiat părintele protopop din Ilia sub jurămint asupra următoarelor: 1) Cît timp a zăbovit Eftimie Murgu la generalul Bem, în cursul primei jumătăți a lunii august 1849, cu ocazia retragerii armatei acestuia? 2) Ce a vorbit cu el despre scopul călătoriei sale din acea vreme? 3) Dacă el a predat lui Murgu bilețul lui Iancu adresat lui Florescu? Cine să fi fost acest Florescu și ce fel de scop a urmărit el cu predarea acestui bilet? 4) În ce chip a colaborat Murgu în interesul armatei insurgenților, care se afla în retragere și în ce legătură se afla el cu generalul insurgent Bem?

¹⁴ Arh. st. Deva, fond. Comitatul Hunedoara (Districtul militar Alba-Iulia), nr. 15/1850.

¹⁵ La Districtul militar Alba-Iulia doc. a fost înregistrat la 10 aprilie 1850 sub nr. 2794.

¹⁶ Gestions Protokoll des k. k. Karlsburger M. Distrikt Commando für der Monat April des Jahres 1850.

Dacă s-ar putea aduna în Ilia, sau în împrejurime și cîțiva alți martori de încredere care, în în tema întrebărilor, ar putea să dea informații de nădejde, în acest caz vă rugăm să binevoiți a-i asculta și pe aceia sub jurămint asupra aceluiași întrebări. Iar procesul verbal încheiat, să binevoiți să-l comunicați acestui tribunal militar cezaro-crăiesc de urgență îndată ce va fi posibil.

Pesta, la 23 martie 1850. I. Mihalovszki m. p. locotenent. Nedelcov is m. p. comand.

Anexa: copie: Frate, Tiamu primlu scrisorile, inasa raspuns acum nimicu, poti veni cându vei ave voe. Campieni 26 a Iulie 849, Iancu m.p. Prefect¹⁷.

Fără îndoială că acest document este de mare importanță în ceea ce privește acțiunile lui Murgu. Aflăm din declarația lui că a fost arestat la Lugoj în ziua de 22 august 1849. G. Bogdan Duică, în lucrarea sa, în lipsă de dovezi documentare, presupunea că Murgu ar fi putut fi arestat între 20 august 1849 și 1 martie 1850¹⁸. Documentul stabilește data reală și precisă a arestării. Mai aflăm că Murgu s-a întâlnit cu generalul Bem nu numai în Făget în Banat, ci și în Muncelul Mare, în comitatul Hunedoara. Redactat la 7 luni de la arestarea lui Murgu, documentul ne dezvăluie elemente și date noi. În document găsim ce fapte anume i-au fost imputate luptătorului bănățean după 7 luni de cercetări. Adică: încercarea de-a mijloci o pace între românii ardeleni și guvernul revoluționar maghiar și că probabil pe la 15 august a avut o consfătuire în problema aceasta la Făget cu generalul Bem. Nu este lipsit de interes să arătăm că aceste învinuiri au constituit punctele de acuzare de sub poziția 5 și 6 în sentința prin care Murgu a fost condamnat de către autoritățile militare austriece. Aflăm apoi cele 4 puncte esențiale, pentru care se stăruie să se facă cercetări, adică audieri de martori. De asemenea, se desprind și indicații în ceea ce privește acțiunile și călătoriile făcute de Murgu începînd cu sosirea sa la Ilia și pînă la arestarea sa la Lugoj. Considerăm că aducem o contribuție la elucidarea problemelor de care ne ocupăm, analizînd documentul.

După cum s-a arătat, Murgu s-a oprit la Ilia¹⁹. A făcut-o aceasta din mai multe considerente. În primul rînd, de aci pleca drumul cel mai scurt la Cîmpeni, în tabăra lui Iancu. Apoi, subcercul Ilia din comitatul Hunedoara n-a fost ocupat de trupele ungare²⁰, în acest comitet fiind instituită administrația austriacă din luna ianuarie 1849, cu funcționari în majoritate români²¹.

Murgu s-a prezentat la protopopul ortodox român din tractul Ilia, Ion Orbonașiu²², un om cu vază și cu influență între românii din regiune. Pe lângă funcția de protopop, el mai avea și funcția oficială de asesor onorific al subcercului Ilia²³. Protopopul avea legături cu prefectii și tribunii lui Iancu. Faptul că Murgu s-a prezentat la Ion Orbonașiu după informații și că biletul scris de Iancu și destinat lui Florescu a ajuns de asemenea la acesta ne

¹⁷ Arh. st. Deva, fond. Comitatul Hunedoara (Districtul militar Alba-Iulia), nr. 15/1850.

¹⁸ G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 201.

¹⁹ Tirgușor situat între Deva și Zam, la 26 km apus de Deva.

²⁰ *Istoria României*, Edit. Academiei, București, 1964, vol. IV, p. 158.

²¹ Silviu Dragomir, *Studii și Documente*, Cluj, 1944, vol. II, doc. 37.

²² În curtea bisericii ort. rom. din Ilia se află o cruce funerară de piatră, cu următoarea inscripție: „aici odihnesc rămășițele lui Ioanu Orbonașiu protoprezbiter, greco-oriental, răposatu în 1874 în etate de 62 ani.

²³ Silviu Dragomir, *op. cit.* vol. II, doc. 37.

îndreptătesc să credem că protopopul era îndeobște cunoscut ca omul de legătură al taberei române din Cîmpeni, care putea da informații prețioase.

S-a văzut că Murgu — avînd în vedere misiunea pe care o avea de îndeplinit — s-a interesat la părintele protopop din Ilia de starea de spirit a românilor conduși de Iancu. Misiunea sa — împăciuire și ajutor armat — era aproape identică cu aceea ce-i fusese încredințată lui Bălcescu: de a-i duce acordul româno-ungar din 14 iulie 1849 lui Iancu, propunîndu-i gradul de general în armata ungară și de a-l determina să-și conducă legiunea în Muntenia²⁴. Scopul trimeriei lui Murgu era deci să sprijine acțiunea lui Bălcescu de a determina pe Iancu să accepte acordul româno-ungar. Aceasta rezultă avîndu-se în vedere data la care a fost trimis, precum și corespondența lui Kossuth adresată comisarului Török din Arad. Guvernatorul și-a pus toată nădejdea în reușita misiunii lui Murgu. El s-a bazat pe cele două elemente nou-create: trimiterea acum a Legii naționalităților, ale cărei principii au fost numai enunțate în Proiectul de pacificare și prezentarea acestei legi de către revoluționarul bănățean Eftimie Murgu, deputat în dieta țării. Avînd această demnitate a fost împuternicit drept reprezentant al guvernului ungar.

Am arătat că Murgu va fi sosit probabil la Ilia în zilele de 6—7 august 1849. Cu întrebarea pusă protopopului, el a înțeles să afle dacă a fost acceptat sau nu acordul româno-ungar din 14 iulie 1849. Credem, în același timp, că în acele zile va fi fost cunoscut și la Ilia răspunsul lui Iancu din 3 august 1849 către guvernul ungar, adică atitudine neutră, fapt pe care protopopul Orbonașiu îl va fi știut și comunicat și lui Murgu.

Primind răspunsul de la Orbonașiu, credem că Murgu va fi apreciat că se află în pericol însăși existența frontului revoluționar româno-ungar, precum și formarea legiunii românești. Întrucît era prevăzut în acordul încheiat ca îndeplinirea lui să fie încredințată generalului Bem, socotim că Murgu a considerat că este necesar să plece la Lugoj, pentru a-l întîlni pe Bem, care urma să sosească acolo spre a prelua comanda supremă a armatelor ungare.

Guvernatorul semnase în acea zi de 29 iulie 1849 atît delegația dată lui Murgu, precum și invitația adresată generalului Bem de a veni în Banat. Apreciem că, datorită acestor împrejurări, Murgu s-a întors în Banat.

Înainte de a expune evenimentele care au avut loc la Lugoj, considerăm că este bine să analizăm și întrebările puse părintelui Orbonașiu. În primul rînd s-a cerut să se afle ce a vorbit Murgu cu Orbonașiu despre scopul călătoriei sale. Nu se cunosc declarațiile lui Orbonașiu făcute înaintea autorităților militare. A doua întrebare a comisiei rogatorii stăruie, de asemenea, să fie întrebare Orbonașiu asupra următoarelor fapte: dacă el a predat lui Murgu biletul lui Iancu adresat lui Florescu, cine a fost acel Florescu și ce scop s-a urmărit cu predarea acelui bilet.

Din parte-ne, sîntem de părerea că istoricul acestui bilet este în strînsă legătură cu una din acțiunile întreprinse de către N. Bălcescu. Se știe că el îi comunica lui I. Ghica, în scrisoarea sa din 14 iulie 1849: „mîine plec negre-

²⁴ Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, p. 262.

șit", iar la 15 iulie 1849, în continuare: „Bălăceanu se află la Vasarhely (Tîrgu Mureș). Îl voi însărcina ca împreună cu Bolliac să meargă a se ocupa cu formarea legiunii. Eu voi rămîne la Iancu pînă a sfîrși cu dînsul. Plecăm astăzi căci am sfîrșit toate”²⁵. Dar Bălcescu n-a plecat prima dată la Iancu. Mai înții a trecut prin Cluj. Deci, itinerariul comunicat lui I. Ghica a suferit o schimbare. Aceasta, în urma dispozițiilor primite de la guvernator, pentru a avea consfătuiri cu comisarul Boczeko Daniel din Cluj, în cauza formării legiunii²⁶.

În urma schimbării itinerariului de a merge direct la Cîmpeni, presupunem că Bălcescu îi va fi comunicat și lui Iancu că s-a încheiat acordul româno-ungar. Cu trimiterea scrisorii sale îl va fi încredințat pe tînărul emigrat muntean C. Florescu. Acesta era cunoscut în tabăra lui Iancu, întrucît era prezent la o consfătuire ținută în luna ianuarie 1849 în Zlatna, la care au asistat și tribunii și prefecții lui Iancu. Presupunerile noastre sînt confirmate și de biletul lui Iancu adresat lui Florescu. Prin acesta Iancu confirmă primirea scrisorilor. Adică cele trimise de Bălcescu și Florescu. În scrisoarea lui Bălcescu credem că a fost anexat și acordul de la 14 iulie 1849. Înțelegem proiectul de pacificare și tratatul pentru formarea legiunii române. Iancu nu dă răspuns, însă trimite vorbă că poate veni „cînd va avea voe”. Putem trage concluzia că Florescu n-a ajuns în tabără. Se explică astfel sensul biletului.

Revenind acum la plecarea lui Murgu la Lugoj, menționăm că și generalul Bem, părăsind Sebeșul la 7 august 1849, a sosit la Lugoj la 8 august dimineața²⁷. La sosirea sa, se aflau acolo mai mulți deputați și funcționari din ministere, în frunte cu ministrul de finanțe Duscek și cu comisarul guvernului Török Lipot, cu toții refugiați din Arad. De asemenea și emigranții români din Muntenia, între care se afla și fruntașul C. Bolliac²⁸.

Prezența celor mai sus-menționați, pe de o parte, precum și a generalului Bem, însărcinat cu executarea acordului româno-ungar, și a lui E. Murgu deputat, împuternicitul guvernului de a duce tratative cu Iancu, pe de altă parte, ne arată, fără îndoială, caracterul consfătuirii care a avut loc atunci la Lugoj. Și din relatările și scrisorile contemporanilor putem afla ce s-a discutat și hotărît la această consfătuire.

Guvernatorul Kossuth îi trimisese lui Bem, la 16 iulie 1849, o lungă scrisoare în care i-a comunicat, între altele, că domnii emigranți Bălcescu și Bolliac din Muntenia i-au propus să formeze o legiune românească. Guvernatorul continuă: „Am primit propunerea, și i-am îndrumat la Dvs. D-le general, pentru detalii. Îi recomand. Problema este foarte importantă. Dacă Dv. veți pătrunde în Țara Românească (lucru pe care îl doresc foarte mult), acea divizie ar constitui avangarda. Consecințele ar fi incalculabile. În cazul că ați ajunge în faza ca să intrați în Țara Românească, vă rog să-i chemați pe acești domni la o consfătuire, cu cîteva zile mai înainte”²⁹.

²⁵ N. Bălcescu, *op. cit.*, scris. cu nr. 88, din 15 iul. 1849.

²⁶ Silviu Dragomir, *op. cit.* p. 276.

²⁷ J. G. Pataki, *Bem in Siebenbürgen*, Leipzig, 1888, p. 108—110.

²⁸ Ovidiu Papadima, *Cezar Bolliac*, Edit. Academiei, București, 1966, p. 171.

²⁹ Szilagy Sándor, *A magyar forradalom ferfiái 1848—1849 ben.*, Pesta, 1850, p. 77.

În urma acestei scrisori, Bem s-a hotărât să răscuale poporul român din Moldova și Țara Românească, unind în armata sa, după planul lui Bălcescu și Kossuth, și trupele lui Iancu³⁰. Se știe apoi că în aceeași zi de 8 august 1849 și C. Bolliac a primit la Lugoj o însărcinare din partea guvernului ungar, tot în legătură cu înaintarea trupelor revoluționare ungare în Țara Românească³¹.

Din relatările unui ofițer ungar, care se afla în anturajul generalului Bem, mai aflăm că, în cele câteva ore cât a zăbovit generalul în Lugoj, la stăruința emigranților români din Țara Românească, s-a rezolvat o cauză importantă. Aceasta era numirea lui Avram Iancu ca general, cu invitarea ca să se prezinte imediat cu trupele sale la Făget³².

Toate elementele pe care le-am înfățișat aici ne îndreptățesc, credem, să conchidem că, la consfătuirea de la Lugoj, ținută la 8 august 1849, cu participarea tuturor reprezentanților enumerați, s-a discutat problema intrării trupelor ungare în Țara Românească, și printre alte hotărâri luate în interesul formării legiunii românești, s-a dispus și numirea lui Iancu ca general. Socotim că putem considera această consfătuire drept întâlnirea preconizată de guvernator în scrisoarea sa trimisă generalului Bem, la 16 iulie 1849.

La consfătuire, credem că trebuie să fi avut loc și o convorbire între Murgu și generalul Bem. Față de răspunsul lui Iancu din 3 august 1849, Murgu va fi fost de acord cu stăruința emigranților români.

După părerea noastră, meritul lui Murgu, la consfătuirea de la Lugoj, a fost că s-a angajat să-i ducă lui Iancu, împreună cu Legea naționalităților, și ordinul de numire ca general. De asemenea, credem că s-a angajat să-l convingă după vederile sale, ca în interesul revoluției pe plan european, a frăției româno-ungare, a eliberării sociale și naționale a românilor din Transilvania și Banat, să accepte acordul româno-ungar și să-și conducă armata în Muntenia.

G. Bogdan Duică, în monografia sa despre Eftimie Murgu³³, este de părere că, la 8 august 1849, când s-au luat hotărâri atât de importante, Murgu trebuie să fi fost prezent la Lugoj. Din parte-ne ne alăturăm acestei păreri. Pe baza documentului pe care l-am reprodus, azi sintem în posesia a două elemente noi: sosirea lui Murgu la Ilia și convorbirea cu Orbonașiu. După convorbire, înseși împrejurările erau de așa natură că l-au ajutat pe Murgu să ajungă la Lugoj. Socotim că numirea ca general a lui Iancu s-a făcut la Lugoj. Așa fiind, credem că și angajamentul luat de Murgu de a duce scrisoarea de numire lui Iancu a putut fi luat numai la Lugoj. Un alt element care pledează pentru prezența lui Murgu la Lugoj este faptul că plecând de acolo spre tabăra lui Iancu a fost însoțit în drumul său de C. Florescu, un reprezentant al emigranților români din Muntenia, aflați la Lugoj. De la Seghedin, Murgu fusese însoțit de I. Gozman. Alăturându-se la Lugoj și C. Florescu, a avut doi

³⁰ *Istoria României*, vol. IV, p. 166

³¹ Ovidiu Papadima, *op. cit.*, p. 173.

³² I. G. Pataki, *op. cit.*, p. 108—111.

³³ G. Bogdan-Duică, *op. cit.*

însoțitori. Necunoscându-se data plecării lor din Lugoj, este probabil ca ei să fi plecat la 9 august 1849. Aveau de parcurs pînă la Ilia 80 km. Iar de la Mureș pînă în tabără, 90 km. La reîntoarcere pînă la Mureș, aceeași distanță, iar pînă la Făget — 40 km. S-au reîntors la Făget în 14 august 1849, unde s-au întîlnit, după cum rezultă din documentul din 1850, cu generalul Bem. Cu acest prilej, Murgu i-a comunicat că nu a vorbit cu Iancu, ci cu doi tribuni de ai lui, care i-au cerut un termen de o lună spre a se putea pronunța ³⁴.

În dimineața de 16 august 1849, Murgu a avut o altă convorbire cu Bem, care i-a arătat unele depeșe ³⁵. Cu această ocazie, Bem i-a comunicat că armata sa și ofițerii nu mai vor să lupte și că în ziua de 15 august 1849, Lugojul a fost ocupat de trupele austriece ³⁶. În acele clipe grele, generalul Bem s-a hotărît să facă o nouă încercare. Și-a pus toată speranța în resturile de armată de la Dobra cît și în armata condusă de Stein, care apăra podul de pe Strei de lîngă Simeria, în fața armatei țariste care se apropia ³⁷.

Legat de acest plan, Murgu, deși se afla la Făget, la numai 30 km distanță de Lugoj, n-a mai plecat imediat acolo. El s-a deplasat în Transilvania, în comuna Muncelul Mare, comitatul Hunedoara (80 km distanță) unde a avut o nouă întîlnire cu generalul Bem. Aceste împrejurări, precum și acțiunile desfășurate de către Bem, de la plecarea sa din Făget, pînă la întîlnirea cu Murgu la Muncelul Mare, ne îndreptătesc să tragem concluzia că întîlnirea cu generalul Bem a avut loc în urma convorbirilor de la 16 august 1849 ³⁸. Aici, la Muncelul Mare Bem îi va fi adus la cunoștință lui Murgu că n-a mai putut înfiripa o oaste pentru a continua din Transilvania lupta pentru independență și că în urma acestor împrejurări este constrîns să apuce drumul pribegiei în Turcia.

În ziua următoare, prin Merișorul de Munte, Poienița Tomii, Ferești, Socol, Murgu împreună cu Bem și însoțitorii săi, parcurgînd distanța de 25 km, au ajuns în Poiana Rechițelii. La 20 august, luînd alți conducători la drum, prin Vadu Dobrei, au trecut peste Poiana Ruscăi în Banat ³⁹. La poiana Ruscăi, drumurile lor s-au despărțit. Murgu a apucat drumul spre nord pentru a coborî și apuca un drum ocolit spre Lugoj, iar generalul Bem spre sud, prin Mehadia — Orșova, ca să ajungă în Turcia.

Coborînd din „Poiana Stîlpului” în comuna Luncani, Murgu a fost arestat, însă în 21 august 1849, eliberat ⁴⁰. Ajungînd la Lugoj, în ziua de 22 august 1849, a fost arestat din nou, în urma unui denunț. Chiar dacă nu se făcea acel denunț, Murgu era urmărit de către autoritățile militare.

³⁴ Arh. st. Lugoj, fond. Prefectura jud. Severin, dos. nr. 63/1849.

³⁵ *Ibidem*, dos. 63/1849.

³⁶ Pesty Frigyes, *Krasso Varmegye története*, vol. II/1, p. 362.

³⁷ Jakab Elek, *op. cit.*, p. 549—551.

³⁸ Generalul Bem a plecat din Făget la 6 august 1849. A ajuns la Deva, în aceeași zi, seara. Aici a aflat că Stein a părăsit fără luptă podul strategic de pe Strei și se retrage la Deva (Jakab Elek, *op. cit.*, p. 549—551). La 18 august 1849, dimineața, generalul Bem, însoțit de o suită de ofițeri, a plecat din Deva la Leșnic, sub motivul de a inspecta trupele. Din Leșnic, cu carele trase de boi, au plecat spre Boia Birzii, și seara au ajuns în Muncelul Mare (la sud de Deva 12 Km). (Erdelyi Kalauz, *Hunyad Varmegye*, Kolozsvár, 1902, p. 16).

³⁹ Erdelyi Kalauz, *Hunyad Varmegye*, p. 16.

⁴⁰ Arh. st. Lugoj, fond. Prefectura comitatului Severin, dos. 63/1849...

La începutul lunii septembrie 1849, generalul Haynau a emis o proclamație potrivit căreia toți parlamentarii erau obligați să se prezinte în termen de trei luni la Tribunalele militare. Acolo urmau să-și arate activitatea desfășurată în dieta țării. Concomitent și autoritățile superioare militare din Viena au emis mandat de urmărire contra lui Murgu. Reține atenția faptul că, în acel mandat de urmărire cumulativ ⁴¹, sînt cuprinși, în primul rînd, contele Batthany Ștefan, comisar al guvernului (fost și ministru de externe), apoi Meszaros Lazar, fost ministru de război în guvernul revoluționar, și, în sfîrșit, în al treilea loc este menționat Eftimie Murgu, ca deputat în dieta țării. Deci, imediat după membrii guvernului. Înșiruirea celor urmăriți denotă gradul de pericolozitate pe care l-a prezentat persoana lui Murgu pentru autoritățile austriace absolutiste.

Misiunea cu care a plecat Eftimie Murgu la Avram Iancu a fost frumoasă. În caz de reușită, ar fi contribuit la schimbarea radicală a fronturilor și ar fi dovedit că drumul ales de el prin revoluție este cel mai potrivit.

Revoluționarul democrat Eftimie Murgu a urmărit idealuri mărețe și pentru realizarea lor s-a dăruit cu toată ființa sa. Contemporanii au păstrat stimă față de cel care fusese numit „apostol și martirul neamului” și despre care Barițiu scria că a fost „un caracter de bronz” ⁴².

⁴¹ Signalements von Personen, velche theils des Majestäts Verbrechens des Hochverrathes, theils der Theilname an dem bevaffneten Aufstande im Königreiche Ungarn beanzeigt erscheinen (Arhiva Muzeului bănățean, Timișoara).

⁴² V. Chereșeșiu, *Luptătorul revoluționar Eftimie Murgu*, în „Studii”, 1956, nr. 1, p. 65; Revista „Transilvania”, 1870, p. 130—131.